

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА**

ШМОНІНА Тетяна Анатоліївна

УДК 378.147–054.6:5

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ
СТУДЕНТІВ НА ПІДГОТОВЧИХ ФАКУЛЬТЕТАХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук, професор
Бойчук Юрій Дмитрович,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди, завідувач
кафедри здоров'я людини та корекційної освіти.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор
Козубовська Ірина Василівна,
Ужгородський національний університет,
завідувач кафедри соціальної роботи;

кандидат педагогічних наук, доцент
Бондаренко Володимир Васильович,
Харківський національний автомобільно-
дорожній університет, завідувач кафедри
педагогіки та психології професійної
підготовки.

Захист відбудеться «30» листопада 2012 р. о 13.30 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.03 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (зала засідань, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розісланий 29 жовтня 2012 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г.М. Мешко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Із посиленням євроінтеграційних процесів Україна прагне стати конкурентоспроможною в такій сфері освітніх послуг, як професійна підготовка іноземних студентів, успішність якої залежить від допрофесійної підготовки. Діяльність українських вищих навчальних закладів у навчанні іноземних громадян обумовлена такими факторами: *по-перше*, міжнародний ринок освітніх послуг відкриває широкі можливості бізнесу в галузі освіти, що зумовлює безперечні економічні вигоди; *по-друге*, навчання іноземних студентів – один із дієвих інструментів реалізації геополітичних інтересів держави; *по-третє*, в умовах сучасних освітніх реформ контингент іноземних громадян суттєво доповнює контингент вітчизняних студентів і значно підвищує рейтинг вищої освіти України. Отже, навчання іноземних громадян є важливим фактором міжнародної і внутрішньої політики й економіки, ігнорувати який у сучасному світі неможливо.

Освітні системи різних країн суттєво відрізняються за змістом природничо-наукової підготовки. Підготовчі факультети вищих навчальних закладів України виконують пропедевтичну функцію щодо забезпечення відповідної базової природничо-наукової підготовки іноземних студентів чинним вимогам державних освітніх стандартів України. Іноземні студенти мають свої пріоритети у виборі спеціальностей, але найбільший інтерес для них становить медико-біологічне й інженерно-технічне спрямування. У зв'язку з цим для забезпечення високого рівня підготовки фахівців особливого значення набуває рівень їхньої природничо-наукової підготовки, що починається на підготовчому факультеті. Становлення світоглядної позиції студентів засобами навчальних предметів природничого циклу (хімія, біологія, фізика), оволодіння фундаментальними знаннями про наукову картину світу складають природничо-наукову підготовку майбутніх фахівців, що є теоретичною основою медицини, фармації, тваринництва, агрономії, інженерних спеціальностей і всіх галузей виробництва, що пов'язані з природоперетворювальною діяльністю.

Проблематика якісної природничо-наукової підготовки студентів є предметом дослідження багатьох учених-педагогів (Н. Буринська, С. Гончаренко, О. Іонова, В. Кравець, О. Микитюк, Л. Романишина, А. Степанюк, Н. Шиян, О. Ярошенко та інші).

Аналіз теоретичних напрацювань і практичного досвіду свідчить, що у сфері навчання іноземних студентів дослідження зосереджені переважно в таких основних напрямках: обґрунтування мовної підготовки іноземних студентів (В. Бондаренко, О. Гейченко, Т. Дементьєва, Є. Іонкіна, Т. Капітонова, І. Козубовська, В. Костомаров, О. Лазарева, О. Митрофанова, К. Мотіна, Т. Снегурова, О. Суригін та інші); забезпечення психологічної адаптації іноземних студентів до незвичних для них соціально-культурних і кліматичних умов (М. Агаджанян, О. Зінковський, М. Іванова, О. Ізотова, Н. Тіткова, Т. Тузова та інші);

дослідження проблем підготовки іноземних громадян до навчання в технічних університетах (П. Барішовець, Н. Булгакова, Е. Лузик та інші).

Незважаючи на важливість цих досліджень, питання психолого-педагогічного забезпечення природничо-наукової підготовки іноземних студентів на підготовчих факультетах вищих навчальних закладів залишаються недостатньо вивченими.

Актуальність дослідження підсилюється виявленими *суперечностями*, а саме між:

- реальним рівнем підготовки іноземних студентів і вимогами, що висуваються до рівня їхніх знань із природничих дисциплін;
- зростаючими вимогами до ефективності природничо-наукової підготовки іноземних студентів і відсутністю впорядкованого змісту, навчально-методичного забезпечення і педагогічних технологій вивчення природничих дисциплін;
- необхідністю забезпечення індивідуальної траєкторії у процесі навчання іноземних студентів і відсутністю умов її реалізації через спонтанне формування академічних груп.

Отже, актуальність проблеми, її недостатня наукова розробленість, об'єктивна потреба розв'язання вищевикладених суперечностей зумовили вибір теми дослідження: *«Педагогічні умови природничо-наукової підготовки іноземних студентів на підготовчих факультетах вищих навчальних закладів»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації є складовою частиною комплексної програми науково-дослідної роботи кафедри теорії та методики професійної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди «Підвищення ефективності навчально-виховного процесу в середніх загальноосвітніх та вищих педагогічних закладах» (РК № 1-20019004104). Тему дослідження затверджено вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (протокол № 2 від 22.04.2011 р.) й узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 5 від 24.05.2011 р.).

Об'єкт дослідження – природничо-наукова підготовка іноземних студентів підготовчих факультетів вищих навчальних закладів.

Предмет дослідження – педагогічні умови природничо-наукової підготовки іноземних студентів підготовчих факультетів вищих навчальних закладів.

Мета дослідження – визначити та обґрунтувати педагогічні умови ефективності природничо-наукової підготовки іноземних студентів підготовчих факультетів вищих навчальних закладів.

Відповідно до мети дослідження визначено такі завдання:

- 1) на основі аналізу становлення вітчизняної системи природничо-наукової підготовки іноземних студентів на підготовчих факультетах вищих навчальних закладів виявити її

особливості, зміст і структурні компоненти;

2) теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови, спрямовані на підвищення ефективності природничо-наукової підготовки іноземних студентів підготовчих факультетів;

3) уточнити критерії, показники і рівні природничо-наукової підготовки іноземних студентів;

4) розробити навчально-методичний комплекс (на прикладі дисципліни «Біологія») для забезпечення природничо-наукової підготовки іноземних студентів на підготовчих факультетах.

Відповідно до визначених завдань використано взаємопов'язаний комплекс таких **методів**: *теоретичний* (вивчення, аналіз і узагальнення філософської, психологічної та педагогічної літератури за проблемою дослідження; систематизація, порівняння й узагальнення з метою визначення понятійного апарату дослідження, обґрунтування педагогічних умов підвищення ефективності природничо-наукової підготовки іноземних студентів); *емпіричний* (анкетування, бесіди, тестування, спостереження, експертні оцінки, педагогічний експеримент з метою виявлення результативності проведеної роботи); *математично-статистичний* (кількісний і якісний аналіз отриманих результатів і їх обробка).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше*:

– визначено педагогічні умови (розробка і реалізація індивідуальних траєкторій навчання з урахуванням національно-культурних особливостей, базової освіти і рівня мовної підготовки іноземних студентів; використання адаптованих навчально-методичних комплексів із міжпредметною координацією змісту природничих дисциплін) і експериментально перевірено їх позитивний вплив на ефективність природничо-наукової підготовки іноземних громадян підготовчих факультетів. Означені педагогічні умови дають змогу реалізувати особистісно орієнтований підхід до навчання, дотриматися принципів методики викладання природничих дисциплін нерідною мовою, сприяють формуванню всіх компонентів природничо-наукової підготовки й підвищенню її ефективності;

– визначено сутність природничо-наукової підготовки іноземних громадян підготовчих факультетів вищих навчальних закладів України як процесу, що протікає за принципами теорії навчання нерідною мовою, передбачає врахування широкого спектра національно-культурних особливостей іноземців і вимагає врахування й корекції їхніх релігійних поглядів на наукове знання, характеризується слабкими міжпредметними зв'язками і відсутністю наступності в поетапному процесі вивчення природничих дисциплін у зв'язку з відмінностями в національних системах освіти різних країн і України; розкрито її структурні компоненти, а саме: мотиваційно-ціннісний (сукупність пізнавального інтересу до природничих дисциплін і навчальної мотивації), когнітивно-процесуальний (сукупність знань, умінь і навичок з природничих дисциплін), рефлексивно-аналітичний (оцінка й рефлексія власної навчальної діяльності, здатність до

самоосвіти й самовдосконалення).

Уточнено систему критеріїв (стимулювально-пізнавальний, змістово-практичний, аналітично-результативний), показників і рівнів (високий, достатній, низький) природничо-наукової підготовки іноземних студентів.

Подальшого розвитку і конкретизації набули теоретична сутність поняття «природничо-наукова підготовка іноземних студентів», теоретичні положення щодо вдосконалення змісту, форм, методів і засобів природничо-наукової підготовки іноземних студентів на підготовчих факультетах вищих навчальних закладів України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що педагогічні умови природничо-наукової підготовки іноземних студентів пройшли експериментальну перевірку й можуть бути реалізовані в роботі на підготовчих факультетах. Для забезпечення процесу формування природничо-наукової підготовки іноземних громадян підготовлено і впроваджено у навчальний процес навчально-методичний комплекс до курсу «Біологія», що включає навчальну програму (2011 р.), навчальний посібник «Біологія» (гриф МОН України, лист № 14/18.2-1944 від 19.11.2003 р.); методичні вказівки до курсу «Вступ до дисципліни. Біологія» (2011 р.); методичні вказівки до виконання лабораторних робіт з біології (2012 р.); контролюючу комп'ютерну програму з біології (2008 р.). Теоретичні положення, практичні напрацювання, викладені в дисертації, і розроблений навчально-методичний комплекс доцільно використовувати в навчальному процесі підготовчих факультетів для успішного забезпечення природничо-наукової підготовки іноземних громадян.

Результати дослідження *впроваджено* в навчальний процес підготовчих факультетів Національного технічного університету «Харківського політехнічного інституту» (довідка № 66-05-270/852 від 15.11.2011 р.), Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (довідка № 01-812 від 16.12.2011 р.), Харківського національного автомобільно-дорожнього університету (довідка № 732/64 від 05.03.2012 р.), Полтавської державної аграрної академії (довідка № 01-07-227 від 23.03.2012 р.), Запорізького національного технічного університету (довідка № 39-03/1219 від 23.03.2012 р.).

Особистий внесок здобувача. У спільних працях [1, 2] автором теоретично обґрунтовано проблему, здійснено аналіз результатів; [6] – висвітлено сучасні підходи науковців до визначення сучасного поняття «педагогічні умови», [7] – теоретично обґрунтовано компоненти індивідуальної траєкторії навчання іноземних студентів.

Апробація результатів дослідження здійснювалася шляхом їх публікації в науково-методичних журналах і збірниках праць, виступів автора на міжнародних науково-практичних конференціях і семінарах, зокрема, *міжнародних*: «Психолого-педагогические и лингвометодические аспекты обучения в вузе» (Харків, 2007), «Обучение иностранных студентов

в иноязычной среде: лингвометодический, психологический и информативный аспекты» (Харків, 2007), «Методология обучения и повышения эффективности академической, социально-культурной и психологической адаптации иностранных студентов в российском вузе» (Томськ, 2008), «Профессионально-направленное обучение русскому языку иностранных граждан» (Москва, 2008), «Современные стратегии языковой подготовки иностранных студентов нефилологических вузов» (Запоріжжя, 2008), «Науково-методичні проблеми мовної підготовки іноземних студентів» (Київ, 2009, 2011), «Учебники естественнонаучного цикла в системе среднего и высшего образования» (Могильов, 2012); *всеукраїнських*: «Гуманітарні проблеми становлення сучасного фахівця» (Київ, 2006), «Проблеми використання інформаційних технологій в навчальному процесі технічного ВНЗ на етапі впровадження принципів Болонської декларації» (Харків, 2007), «Принципи інтеграції кредитно-модульної та мультимедійних технологій навчання в умовах входження вищої школи України до європейського освітнього простору» (Харків, 2008), «Стан, досягнення і перспективи вдосконалення підготовки фахівців автомобільної галузі України» (Харків, 2009), «Тенденции развития высшего образования в Украине: европейский вектор» (Ялта, 2011), «Засоби і технології сучасного навчального середовища» (Кіровоград, 2011).

Публікації. Основні наукові положення дисертаційного дослідження висвітлено у 24 публікаціях (серед яких 14 одноосібних), зокрема: навчальний посібник (із грифом МОН України) – 1, методичні рекомендації – 1, статті у наукових фахових виданнях – 8, статті в інших наукових виданнях – 5, матеріали конференцій – 9.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (246 найменувань) і 16 додатків на 26 сторінках. Загальний обсяг дисертаційної роботи – 241 сторінка, із них 186 сторінок основного тексту, що містить 17 таблиць і 16 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність дослідження, представлено ступінь розробленості обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання; висвітлено наукову новизну одержаних результатів дослідження; наведено відомості про практичне значення, апробацію і впровадження отриманих результатів дисертації.

У першому розділі – **«Стан наукової розробки проблеми підготовки іноземних студентів підготовчих факультетів вищих навчальних закладів»** – на підставі аналізу наукової літератури викладено особливості становлення вітчизняної системи підготовки іноземних студентів підготовчих факультетів і висвітлено організацію процесу підготовки іноземних студентів на підготовчих факультетах у сучасній Україні.

Аналіз історично-педагогічної літератури (Ю. Бабанський, Х. Бахтіярова, М. Бородуліна, В. Беспаленко, В. Белов, Н. Булгакова, О. Бурцева, Л. Головяшина, І. Горкавая, Н. Журавльова,

М. Іванова, Т. Костіна, І. Лернер, Є. Машбіц, Н. Ржевська, Л. Рибаченко, Л. Смирнова, А. Сохор, Т. Табенська, А. Фадєєва, І. Христенко, Л. Шутенко та інші) засвідчив, що на організацію процесу навчання іноземних студентів підготовчих факультетів України вплинули політичні та соціальні умови, що мають історичне підґрунтя з часів діяльності підготовчих факультетів у колишньому СРСР. Виявлено, що весь період існування підготовчих факультетів для іноземних студентів на території колишнього СРСР можна розподілити на три етапи: *перший період* (кінець XIX ст. до Другої світової війни) був початковим і характеризувався відсутністю системи підготовчої освіти для іноземних громадян. *У другому періоді* (із 50-х до 90-х років XX ст.) набутий досвід сумісного навчання іноземців разом із радянськими студентами сприяв створенню і розвитку системи підготовки іноземців до вступу у вищі навчальні заклади з метою їхньої попередньої мовної підготовки. *Третій період* (після 90-х років – до сьогодення) – період реформ і становлення системи підготовки іноземних студентів на території України як самостійної держави (Т. Балихіна, Н. Булгакова, С. Ніколаєнко, Л. Рибаченко, І. Христенко та інші).

Установлено, що провідним стратегічним завданням сучасної державної освітньої політики є вихід на ринок світових освітніх послуг. Наша країна посідає дев'яте місце у світі за кількістю іноземних студентів.

Зазначено, що на сьогодні в Україні немає чітко визначеної структури управління навчанням іноземних громадян у вищих навчальних закладах. У кожному навчальному закладі вона організована на власний розсуд. Заїзд іноземних студентів в Україну для навчання на підготовчих факультетах здійснюється спонтанно, державою не регулюється, формування навчальних груп відбувається без урахування рівня природничо-наукової підготовки (О. Адаменко, Л. Богиня, В. Бондаренко, М. Бондарчук, В. Груцьк, М. Омаров, Т. Табенська та інші).

У другому розділі – **«Теоретичне обґрунтування природничо-наукової підготовки іноземних студентів підготовчих факультетів»** виявлено особливості природничо-наукової підготовки іноземних студентів на підготовчих факультетах; теоретично обґрунтовано педагогічні умови її успішності.

Провідним завданням сучасної освіти в умовах глобалізації, інформатизації, ускладнення екологічної ситуації у світі є підготовка висококваліфікованих кадрів із глибоким розумінням сутності природних явищ у їх взаємозв'язку, володінням сучасними методами й технологіями, основою яких є стратегія безпечної взаємодії суспільства й природи. Це завдання покладено на природничо-наукову підготовку як процес засвоєння студентами природничо-наукових знань і уявлень про наукову картину світу, а також умінь і навичок, що передбачені державним стандартом у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів.

З опорою на існуючі в педагогіці уявлення до трактування загального поняття професійної підготовки (О. Абдуліна, В. Бутенко, І. Зязюн, В. Євдокимов, М. Євтух, І. Козубовська, В. Лозова,

І. Прокопенко Г. Терещук, В. Чайка та інші) виділено складові компоненти природничо-наукової підготовки іноземних студентів, а саме: мотиваційно-ціннісний (комплекс пізнавальних інтересів до природничих дисциплін, навчальні мотиви), когнітивно-процесуальний (сукупність знань, умінь і навичок, необхідних для практичного розв'язання завдань природничо-наукової підготовки), рефлексивно-аналітичний (здатність до рефлексивної діяльності, самоосвіти і саморозвитку).

На підставі аналізу наукової літератури (О. Адаменко, Н. Булгакова, В. Троїцька та інші) й особистого досвіду автора розкрито особливості природничо-наукової підготовки іноземних студентів на підготовчих факультетах вищих навчальних закладів України. Установлено, що вона характеризується відсутністю системи підготовки кваліфікованих кадрів, які володіють методикою викладання нерідною мовою, браком адаптованого навчально-методичного забезпечення з природничих дисциплін. Природничо-наукова підготовка іноземних студентів здійснюється за принципами теорії навчання нерідною мовою; характеризується наявністю широкого спектра національно-культурних особливостей іноземців, що вимагає врахування й корекції їхніх релігійних поглядів на наукове знання; відмінності в національних системах освіти різних країн і України спричиняють слабку міжпредметну координацію і відсутність наступності в поетапному процесі вивчення природничих дисциплін.

Для визначення шляхів підвищення природничо-наукової підготовки було проведено пілотажне дослідження, у якому взяли участь 23 викладачі, які працюють на підготовчих факультетах для іноземних студентів, і 176 студентів медичних і технічних вищих навчальних закладів. За допомогою опитувань, анкетувань, методів психолого-педагогічної діагностики зафіксовано, що до найбільш значущих складових елементів підвищення ефективності навчального процесу респонденти віднесли такі: індивідуалізація процесу навчання (30% викладачів і 65% студентів); врахування базової підготовки студентів із природничих дисциплін (55% викладачів і 35% студентів) і їхніх мовних можливостей (75% викладачів і 25% студентів).

Результати пілотажного дослідження стали основою виділення й обґрунтування педагогічних умов, що могли б сприяти ефективності природничо-наукової підготовки іноземців на підготовчих факультетах.

На основі теоретичного аналізу особливостей природничо-наукової підготовки іноземних студентів підготовчих факультетів, узагальнення педагогічного досвіду (Т. Дементьєва, А. Кокорева, О. Палка, І. Сладкіх, Т. Табенська, Н. Ушакова та інші) та проведеного пілотажного дослідження науково обґрунтовано, що ефективність природничо-наукової підготовки іноземних студентів підготовчих факультетів може бути забезпечена реалізацією таких педагогічних умов:

- необхідність розробки індивідуальних траєкторій навчання з врахуванням національно-культурних особливостей, базової освіти і рівня мовної підготовки іноземних студентів;

- *використання адаптованих навчально-методичних комплексів із міжпредметною координацією змісту природничих дисциплін.*

Модель природничо-наукової підготовки іноземних студентів на підготовчих факультетах зображено на рисунку 1.

Необхідність реалізації першої педагогічної умови зумовлена тим, що надзвичайна гетерогенність іноземного контингенту є наслідком їхніх національно-культурних особливостей, розбіжностей у навчальних програмах різних країн і різнорівневості індивідуальної базової підготовки серед представників однієї країни. Це потребує узгодження між рівнем знань із природничих дисциплін іноземних студентів і вітчизняними вимогами до знань із цих дисциплін на перших курсах вищих навчальних закладів, що неможливо забезпечити в умовах масового навчання. Національно-культурні особливості іноземних студентів і пов'язаний із ними рівень мовної підготовки впливають на швидкість і безконфліктність навчальних і соціальних адаптаційних процесів, що повинно бути враховано в навчальному процесі.

Визначено складові компоненти індивідуальної траєкторії навчання іноземних студентів – психологічний, педагогічний і національно-культурний.

Психологічний компонент індивідуальної траєкторії навчання передбачає врахування вікових особливостей, характеру й темпераменту, а також здібностей іноземних студентів до навчання. З'ясовано, що іноземні студенти підготовчих факультетів належать до раннього дорослого і середнього дорослого вікових періодів (18–40 років), тому при створенні індивідуальної траєкторії навчання іноземних студентів підготовчих факультетів необхідно дотримуватися принципів освіти дорослих людей (пріоритет самостійності навчання; спільної діяльності; елективність навчання; опора на життєвий і освітній досвід; індивідуалізація, системність навчання; актуалізація результатів навчання; розвиток освітніх потреб, сформованість мотивації до навчання; усвідомлення навчання). Указано на необхідність урахувувати як загальні здібності до навчання іноземних студентів, так і їхні схильності до тих чи інших предметів, а також мовні здібності.

Педагогічний компонент передбачає організацію комфортних психологічних і матеріальних умов навчання і виховання іноземних студентів, професіоналізм і майстерність викладачів, вибір найбільш дієвих форм і методів навчання, створення безбар'єрної мовної комунікації, а також урахування особливостей їхньої базової предметної підготовки, отриманої на батьківщині.

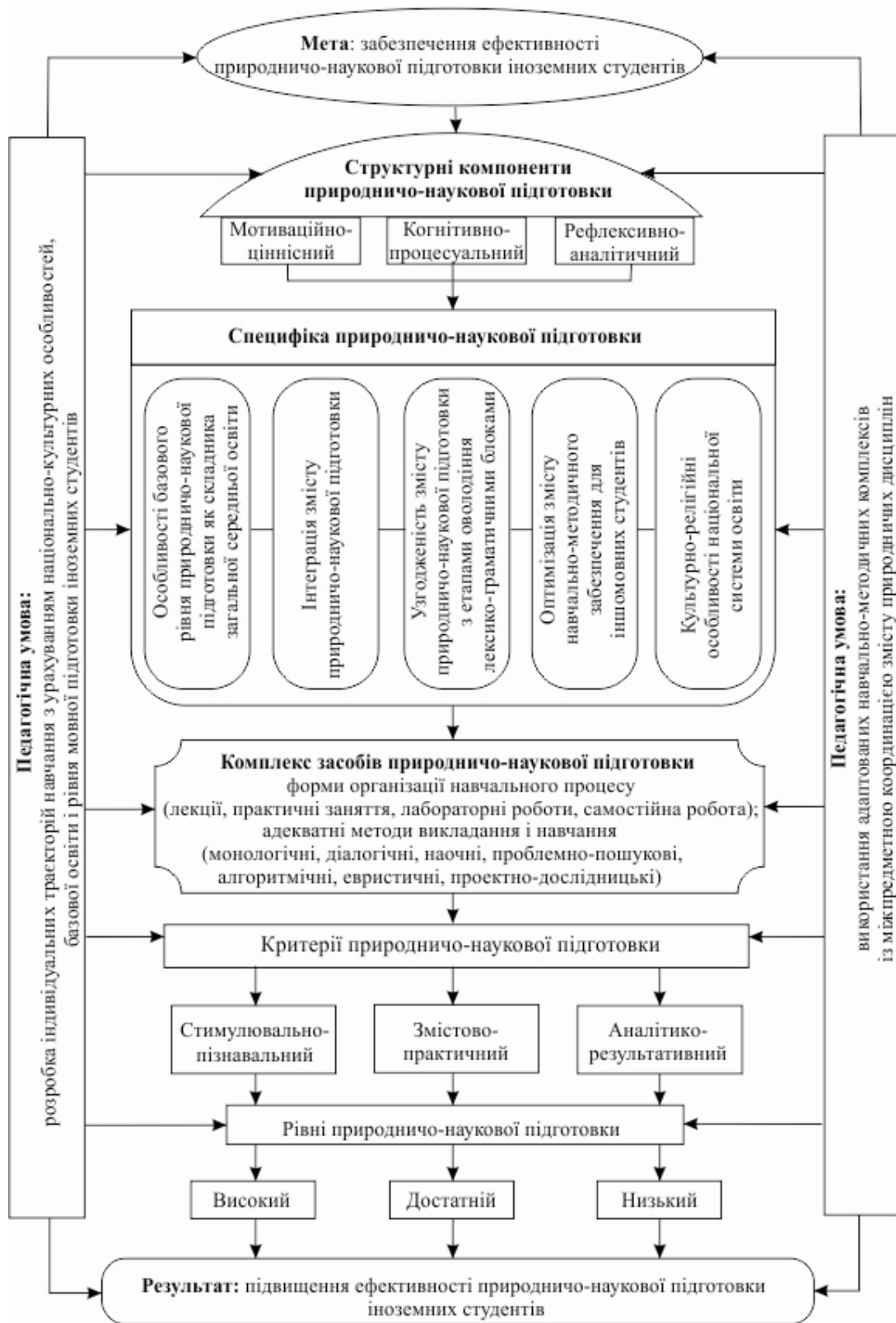

Рис. 1. Модель природничо-наукової підготовки іноземних студентів

Національно-культурний компонент індивідуальної траєкторії навчання орієнтований на полікультурність освітнього середовища, де іноземні студенти становлять велику розмаїтість національно-культурних характеристик, духовних цінностей і релігійних вірувань і на цій основі будують відносини з іншими людьми.

Зазначено, що проектування індивідуальної траєкторії навчання сприятиме формуванню мотиваційно-ціннісного компонента природничо-наукової підготовки іноземних студентів, дасть змогу здійснити особистісно орієнтований підхід до навчання і буде максимально сприяти ефективності їхньої природничо-наукової підготовки.

Реалізація другої педагогічної умови, що стосується використання адаптованих навчально-методичних комплексів із міжпредметною координацією змісту природничих дисциплін, зумовлена передусім такими основними чинниками: підвищенням вимог до рівня сучасної природничо-наукової підготовки майбутніх фахівців, що потребує змін у навчальних програмах і удосконалення навчально-методичного забезпечення з природничих дисциплін для іноземних студентів; комп'ютеризацією освітнього процесу, що вимагає відповідної підготовки викладачів і технічної модернізації навчальних аудиторій.

Результати аналізу науково-методичних джерел (Т. Капітонова, В. Кармазін, Т. Мехедькіна, О. Суригін, Н. Ушакова та інші) свідчать про те, що основу підготовки навчально-методичних комплексів для іноземних студентів підготовчих факультетів становлять принципи теорії навчання нерідною мовою, а саме: взаємозв'язок мовного, предметного й адаптаційного компонентів мети навчання; професійна спрямованість навчання; комунікативність; урахування рівня володіння мовою навчання, адаптаційних процесів, національно-культурних особливостей; лінгвометодична й етнокulturологічна компетентність викладачів.

У розділі розглянуто значення міжпредметної координації змісту природничо-наукової підготовки на етапі підготовки навчального плану і в процесі розробки навчально-методичних комплексів із природничих дисциплін для іноземних студентів, що дасть змогу вирішити проблему індивідуального підходу, проектування змісту освіти на рівень особистості студента.

Підкреслено, що до сучасного навчально-методичного комплексу повинні ввійти аудіовізуальні та технічні навчальні засоби, електронні посібники, програмовані завдання для тестового контролю й самоконтролю. Створені на таких засадах навчально-методичні комплекси дозволяють реалізувати дидактичну логіку у вивченні природничих дисциплін іноземними студентами: на першому етапі, при вивченні вступу до дисциплін, провідною функцією є формування комунікативної компетенції на базі мови певної природничої дисципліни; на другому етапі, коли вивчається основний курс, здійснюється формування загальнонаукової компетенції за посередництвом знань і навичок, отриманих у процесі вивчення вступу до дисциплін.

Реалізація означеної педагогічної умови дасть змогу підготувати навчально-методичне

забезпечення навчального процесу з природничо-наукових дисциплін на підготовчих факультетах для іноземних студентів з урахуванням сучасних інтеграційних процесів у природничих науках; реалізувати особистісно орієнтований підхід до навчання, дотриматися принципів методики викладання природничих дисциплін нерідною мовою; сприятиме формуванню когнітивно-процесуального і рефлексивно-аналітичного компонентів природничо-наукової підготовки іноземних студентів; міжпредметна координація змісту природничих дисциплін сприятиме подоланню релігійних догм, закладанню основ діалектичних уявлень про будову світу, усвідомленню генетичних зв'язків між природничими дисциплінами.

У дисертації наголошується на тому, що визначені умови взаємопов'язані, взаємозумовлені, доповнюють одна одну, а отже, в реальному освітньому процесі мають реалізовуватися комплексно. Вони дозволяють коригувати та інтенсифікувати навчальний процес на підготовчих факультетах, створити комфортне освітнє середовище для іноземців в Україні, що в цілому підвищить ефективність природничо-наукової підготовки іноземних студентів на підготовчих факультетах і приведе рівень підготовки з природничих дисциплін іноземних студентів до державних освітніх стандартів.

У розділі уточнено критерії і показники (стимулювально-пізнавальний: сформованість пізнавального інтересу до природничих дисциплін і стійкої мотивації до навчання; змістово-практичний: сформованість природничо-наукових знань, умінь і навичок; аналітико-результативний: сформованість уміння здійснювати рефлексію власної діяльності) природничо-наукової підготовки іноземних студентів. Спираючись на наукові положення і враховуючи особистий досвід роботи, на основі визначених критеріїв і показників було виділено високий, достатній і низький рівні природничо-наукової підготовки іноземних студентів.

У третьому розділі – «**Дослідно-експериментальна робота з перевірки педагогічних умов природничо-наукової підготовки іноземних студентів**» розкрито загальні питання організації та проведення педагогічного експерименту, показано шляхи реалізації педагогічних умов природничо-наукової підготовки іноземних студентів і проаналізовано результати експериментальної роботи.

Експериментальні дослідження здійснювалися впродовж 2004–2011 років на базі підготовчого факультету Харківського національного автомобільно-дорожнього університету. Експериментом було охоплено 286 студентів і 17 викладачів підготовчого факультету.

Педагогічний експеримент відбувався у звичайних умовах, не порушуючи логіки і ходу навчально-виховного процесу. Згідно з програмою експерименту було утворено експериментальну групу (211 випадкових осіб), у якій реалізовувалися означені педагогічні умови і контрольну групу (75 осіб), де навчальна діяльність здійснювалася традиційно.

Експеримент охоплював підготовчий, констатувальний, формувальний і контрольний етапи.

На *підготовчому* етапі дослідження в результаті аналізу природничо-наукової, філософської та психолого-педагогічної літератури визначено сутність і структуру природничо-наукової підготовки іноземних студентів, розроблено ідею дослідження, сформульовано предмет, завдання, гіпотезу, визначено структуру і зміст експериментальної роботи, методики перевірки показників, що досліджувалися.

Метою *констатувального* етапу було виявлення сформованості компонентів природничо-наукової підготовки іноземних студентів.

На *формульованому* етапі експерименту здійснювалася експериментальна перевірка науково обґрунтованих педагогічних умов природничо-наукової підготовки іноземних студентів підготовчих факультетів.

Контрольний етап експерименту передбачав аналіз і оцінку отриманих результатів з метою їх коригування.

Статистичний аналіз експериментальних даних проведено непараметричними методами. Різницю між залежними вибірковими долями (констатувальний і формульовальний етапи експерименту) оцінювали за допомогою критерію ϕ -перетворення Фішера. Силу впливу означених педагогічних умов на сформованість компонентів природничо-наукової підготовки іноземних студентів в обох групах оцінювали за допомогою критерію χ^2 (М. Грабарь, К. Ингенкамп, А. Киверялг та інші).

Реалізація першої педагогічної умови в експериментальній групі – створення індивідуальних освітніх траєкторій – переважно сприяла формуванню мотиваційно-ціннісного компонента природничо-наукової підготовки іноземних студентів. Цей процес відбувався з урахуванням національно-культурних особливостей студентів, їхніх вікових характеристик, мовних здібностей і загальних здібностей до навчання, працездатності тощо.

На формування мотиваційно-ціннісного компонента природничо-наукової підготовки в експериментальній групі спрямовувалися заходи, що викликали зацікавленість, привертали увагу студентів, підвищували інтерес, тобто створювали емоційний заряд, що формував у студентів позитивний емоційний стан, який у свою чергу спонукав до пізнавальної діяльності, сприяв розвитку стійкого пізнавального інтересу й позитивної мотивації до навчання.

З цією метою з урахуванням складу експериментальної групи використовували цікаві розповіді з життєвими прикладами; історичні факти із життя всесвітньо відомих науковців стародавнього Сходу; зустрічі студентів із співвітчизниками, які отримали вищу освіту в Україні й повернулися на батьківщину і досягли там неабияких успіхів на професійному, соціальному і політичному теренах; навчальні та профорієнтаційні екскурсії; контакти з батьками й родинами іноземних студентів; демонстрації навчальних наукових фільмів, цікавих презентацій; роботу з інтерактивною дошкою, віртуальні лабораторні роботи; проведення позааудиторних заходів;

здійснення контролю успішності студентів завдяки модульно-рейтинговій системі.

Реалізація другої педагогічної умови в експериментальній групі – використання адаптованих навчально-методичних комплексів з міжпредметною координацією змісту природничих дисциплін – переважно сприяла формуванню когнітивно-процесуального й рефлексивно-аналітичного компонентів природничо-наукової підготовки іноземних студентів.

У процесі формування когнітивно-процесуального компонента природничо-наукової підготовки намагалися максимально урізноманітнювати методи, форми й засоби навчання, що були спрямовані, перш за все, на розвиток активності, самостійності, творчості студентів, розкриття індивідуальності кожного студента.

Зазначено, що на підготовчому факультеті для іноземних студентів найбільш продуктивними формами занять є практичні заняття, лабораторні роботи і лише в кінці навчального року – лекційні заняття. Ці заняття будувалися з урахуванням індивідуально-особистісного підходу, національно-культурних особливостей і рівня мовної підготовки іноземних студентів.

Для забезпечення засвоєння змісту навчальної дисципліни «Біологія» було розроблено авторський навчально-методичний комплекс, що містить: робочу навчальну програму з біології, навчальний посібник «Біологія», методичні вказівки до виконання лабораторних робіт, методичні вказівки до вступу до дисципліни, набір мультимедійних засобів навчання (контролююча комп'ютерна програма, навчальні презентації, навчальний фільм «Тіло людини», тренувальні комп'ютерні тестові завдання, презентації для роботи з інтерактивною дошкою, дистанційний курс до «Вступу до дисципліни»).

Для формування рефлексивно-аналітичного компонента природничо-наукової підготовки застосовували методи, що давали змогу здійснювати аналіз і самоаналіз навчальної діяльності студентів, їх самоконтроль, саморегуляцію й осмислення власної діяльності.

Організація рефлексивного середовища забезпечувалася створенням рефлексивних ситуацій у діяльності, мисленні, спілкуванні. Індивідуальну форму рефлексії здійснювали в процесі виконання студентами творчих домашніх завдань, самостійних робіт, розв'язання кросвордів, комп'ютерного тестування тощо.

Реалізація обох педагогічних умов одночасно в експериментальній групі забезпечила сформованість усіх компонентів природничо-наукової підготовки іноземних студентів, що в кінцевому підсумку суттєво підвищило її ефективність.

Показано, що експериментальна робота сприяла підвищенню стійкого інтересу до природничих дисциплін; формуванню високого ступеня навчальної мотивації; підвищенню рівня знань, умінь і навичок із природничих дисциплін; активізації рефлексивної діяльності; прагненню до самоосвіти й самовдосконалення. Зазначено, що ці зміни більшою мірою відбулися у студентів експериментальної групи порівняно з контрольною групою, і ці зміни є статистично значущими.

Це вказує на взаємозв'язок означених педагогічних умов, їх взаємодоповнення й необхідність одночасної реалізації в навчальному процесі.

Показано зміни у рівнях природничо-наукової підготовки іноземних студентів експериментальної та контрольної груп на формувальному етапі експерименту (рис. 2).

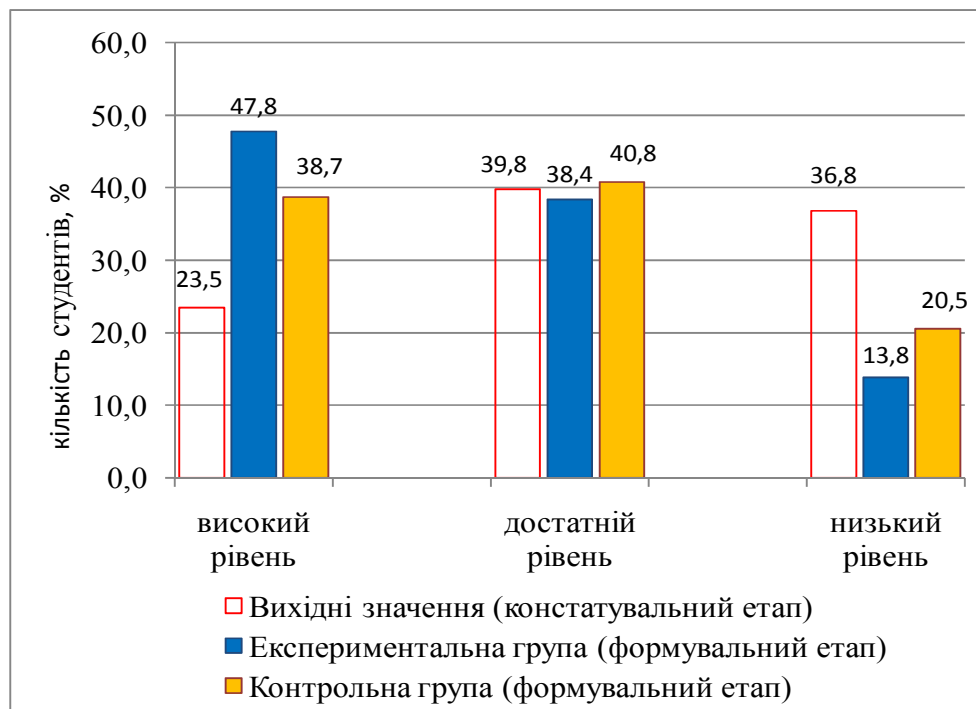

Рис. 2. Динаміка рівнів природничо-наукової підготовки іноземних студентів експериментальної та контрольної груп

Доведено, що в результаті проведеної експериментальної роботи збільшилася кількість студентів із високим рівнем природничо-наукової підготовки в експериментальній групі порівняно з контрольною на 9,1 %, майже не змінилася кількість із достатнім рівнем, а також зменшилась кількість студентів із низьким рівнем в експериментальній групі порівняно з контрольною на 6,7 %. Зміни статистично значущі при $p < 0,001$.

Отримані результати є достовірними і дають підставу вважати, що означені педагогічні умови були визначені правильно, поставлені завдання виконано, мети досягнуто.

Узагальнення результатів теоретичного пошуку й експериментальної роботи дозволяють зробити такі **висновки**:

1. На основі аналізу становлення вітчизняної системи природничо-наукової підготовки іноземних студентів на підготовчих факультетах установлено, що організація процесу навчання іноземних студентів на підготовчих факультетах вищих навчальних закладів України сформувалася внаслідок політичних і соціальних умов, що несуть історичне підґрунтя з часів заснування підготовчих факультетів у колишньому СРСР. Зазначено, що для традиційної

радянської системи освіти були характерними масовість, репродуктивність, слабка орієнтація на самоосвіту, орієнтація на середнього слухача, жорсткі межі, що визначали терміни, спеціалізації, форми і зміст навчання, однаковість освітніх структур, відсутність диференціації, цілеспрямована ідейно-виховна робота, що мало віддзеркалення в навчально-методичних матеріалах з природничих дисциплін для іноземних студентів і нормативних документах підготовчих факультетів.

Виявлено зміст і особливості підготовки іноземних студентів на підготовчих факультетах. Зазначено, що їй притаманні відсутність системи підготовки кваліфікованих кадрів, які володіють методикою викладання нерідною мовою, брак адаптованого навчально-методичного забезпечення з природничих дисциплін. Природничо-наукова підготовка іноземних студентів реалізується за принципами теорії навчання нерідною мовою; характеризується наявністю широкого спектру національно-культурних особливостей іноземців, що вимагає врахування і корекції їхніх релігійних поглядів на організацію живої та неживої природи; розбіжності в національних системах освіти різних країн і України спричиняють слабку міжпредметну координацію змісту природничих дисциплін і відсутність наступності в поетапному процесі їх вивчення.

Визначено структурні компоненти природничо-наукової підготовки іноземних громадян на підготовчих факультетах вищих навчальних закладів України: мотиваційно-ціннісний (сукупність пізнавальних інтересів і навчальних мотивів), когнітивно-процесуальний (сукупність базових знань, умінь і навичок, необхідних для практичного розв'язання завдань природничо-наукового змісту), рефлексивно-аналітичний (рефлексивно-оцінна діяльність, прагнення до самоосвіти і самовдосконалення).

2. Теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови, спрямовані на підвищення ефективності природничо-наукової підготовки іноземних студентів підготовчих факультетів: розробка і реалізація індивідуальних траєкторій навчання з урахуванням національно-культурних особливостей, базової освіти і рівня мовної підготовки іноземних студентів; використання адаптованих навчально-методичних комплексів із міжпредметною координацією змісту природничих дисциплін.

Установлено основні складові компоненти індивідуальної траєкторії навчання іноземних студентів: психологічний (врахування вікових особливостей, характеру й темпераменту та здібностей до навчання іноземних студентів), педагогічний (створення оптимального освітнього середовища і рівень базової предметної підготовки) і національно-культурний (характеристики менталітету й сукупність специфічних рис і моделей поведінки іноземців, релігійні вірування).

Зазначено, що створення умов для реалізації індивідуальної траєкторії навчання дає можливість викладачеві застосовувати різноманітні педагогічні технології, адекватні сучасним умовам, що забезпечують розвиток особистості студентів і їхню навчальну й соціальну адаптацію

до освітнього середовища вищих навчальних закладів України; враховують індивідуально-психологічні й національно-релігійні особливості, стан здоров'я, соціальний статус, базовий рівень освіти, творчий розвиток, що надаватиме їм свободу для самореалізації, переважно сприяє формуванню мотиваційно-ціннісного компонента природничо-наукової підготовки.

3. Уточнено критерії (стимулювально-пізнавальний, змістово-практичний, аналітико-результативний), показники (сформованість пізнавального інтересу до природничих дисциплін, навчальної мотивації; сформованість знань, умінь і навичок з природничих дисциплін; рефлексивна діяльність, прагнення до самоосвіти і самовдосконалення) і рівні (високий, достатній і низький) природничо-наукової підготовки іноземних студентів.

4. Розроблено і впроваджено у навчальний процес навчально-методичний комплекс із дисципліни «Біологія» для забезпечення природничо-наукової підготовки іноземних студентів на підготовчих факультетах.

Показано, що використання адаптованих навчально-методичних комплексів із міжпредметною координацією змісту природничих дисциплін сприяє формуванню когнітивно-процесульного й рефлексивно-аналітичного компонентів природничо-наукової підготовки іноземних студентів на підготовчих факультетах.

Доведено, що складові елементи навчально-методичних комплексів для іноземних студентів підготовчих факультетів повинні формуватися на основі принципів теорії навчання нерідною мовою (взаємозв'язок мовного, предметного й адаптаційного компонентів мети навчання; професійна спрямованість навчання; урахування рівня володіння мовою і національно-культурних особливостей студентів; розвинутий лінгвометодичний апарат); бути орієнтованими на двоетапність навчання (поступова зміна провідної функції навчальної дисципліни від формування комунікативної компетенції до формування загальнонаукової компетенції); відбір змісту навчання має здійснюватися на засадах актуальності, науковості, наочності, опори на освітній досвід студентів і врахування їхніх освітніх потреб.

У результаті експериментальної роботи підтверджено ефективність теоретично обґрунтованих педагогічних умов, що дали змогу забезпечити високу якість природничо-наукової підготовки іноземних студентів на підготовчих факультетах і статистично значуще підвищили її рівень в експериментальній групі порівняно з контрольною групою.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Воно розкриває перспективи для подальшого пошуку шляхів підвищення ефективності природничо-наукової підготовки іноземних студентів і вказує на необхідність розробки адекватних педагогічних технологій природничо-наукової підготовки іноземних студентів з урахуванням сучасних освітніх реформ і процесів адаптації до навчання в Україні; дослідження проблеми підготовки кваліфікованих кадрів, які працюють з іноземними студентами, формування їхньої професійно-педагогічної компетентності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Шмонина Т. А. Культурно-психологические особенности поведения студентов из арабских стран / Т. А. Шмонина, Л. А. Атраментова // Новый коллегиум. – Х. : ХНУРЭ, 2008. – № 6. – С. 40–42.
2. Шмонина Т. А. Принципы формирования однородных академических групп по способности к обучению / Т. А. Шмонина, Л. А. Атраментова // Новый коллегиум. – Х. : ХНУРЭ, 2010. – № 1–2. – С. 71–73.
3. Шмонина Т. А. Формування сприятливого освітнього середовища при навчанні іноземних студентів природничо-науковим дисциплінам / Т. А. Шмонина // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія : Педагогіка і психологія : зб. ст. – Ялта : РВВ КГУ, 2011. – Вип. 30. – Ч. 2. – С. 142–149.
4. Шмонина Т. А. Фактори впливу на визначення індивідуальної траєкторії навчання іноземних студентів підготовчих факультетів / Т. А. Шмонина // Наукові записки. Серія : Педагогічні науки. : зб. наук. пр. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2011. – Вип. 98. – С. 154–156.
5. Шмонина Т. А. Особливості природничо-наукової підготовки іноземних студентів / Т. А. Шмонина // Теорія та методика навчання та виховання : зб. наук. пр. – Х., 2011. – Вип. 28. – С. 179–187.
6. Шмонина Т. А. Сучасні підходи до розуміння поняття «Педагогічні умови» / Т. А. Шмонина, І. Г. Глухов // Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Херсон : ХДУ, 2011. – Вип. LIX. – С. 65–69.
7. Шмонина Т. А. Індивідуальна траєкторія навчання іноземних студентів підготовчих факультетів вищих навчальних закладів / Т. А. Шмонина, Ю. Д. Бойчук // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : зб. наук. пр. – Х. : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2012. – Вип. 37. – С. 192–202.
8. Шмонина Т. А. Результативність технології впровадження педагогічних умов підвищення ефективності природничо-наукової підготовки іноземних студентів на підготовчих факультетах / Т. А. Шмонина // Наукові записки Ніжинського держ. ун-ту імені М. Гоголя. Серія : Психолого-педагогічні науки : зб. наук. пр. – Ніжин., 2012. – Вип. 2. – С. 118–123.

Опубліковані праці апробаційного характеру

9. Шмонина Т. А. Система речевых заданий в практике обучения учебно-профессиональному общению на подготовительном факультете / В. А. Гура, Т. А. Шмонина // Гуманітарні проблеми становлення сучасного фахівця : VII Всеукр. наук.-метод. конф., 29–31 березня 2006 р., Т. 3. : матер. конф., – К. : НАУ, 2006. – С. 279–280.
10. Шмонина Т. А. Информационные технологии – неотъемлемая часть современного

педагогического процесса / Т. А. Шмони́на // Обучение иностранных студентов в иноязычной среде: лингвометодический, психологический и информативный аспекты : Междунар. науч.-метод. конф., 27–28 сентября 2007 г. : тез. докл. – Х. : ХНАДУ, 2007. – С. 74–75.

11. Шмони́на Т. А. Сочетание коммуникативных методов обучения иностранцев и информационных технологий – залог качества обучения / Т. А. Шмони́на // Проблеми використання інформаційних технологій в навчальному процесі технічного ВНЗ на етапі впровадження принципів Болонської декларації : Всеукр. наук.-метод. конф., 30 травня 2007 р. : зб. матер. конф. – Х. : ХНАДУ, 2007. – С. 63–64.

12. Шмони́на Т. А. Использование различных новейших информационных технологий в процессе обучения иностранных студентов биологии и химии / Т. А. Шмони́на, О. А. Бешенцева // Сучасні стратегії мовної підготовки іноземних студентів-нефілологів : Міжнар. наук.-практ. конф., 25–26 вересня 2008 р. : матер. конф. – Запоріжжя, 2008. – С. 164–167.

13. Шмони́на Т. А. Культурно-освітні відмінності іноземних студентів з різних арабських країн / Т. А. Шмони́на // Науково-методичні проблеми мовної підготовки іноземних студентів : II Міжнар. наук.-практ. конф., 13–14 квітня 2009 р. : матер. конф. – К. : КНАУ, 2009. С. 75–76.

14. Шмони́на Т. А. Підготовка студентів технічних спеціальностей з використанням новітніх комп'ютерних технологій / В. М. Павленко, Т. А. Шмони́на // Стан, досягнення та перспективи вдосконалення підготовки фахівців автомобільної галузі України : Всеукр. наук.-практ. конф., 30 вересня 2009 р. : зб. матер. конф. – Харків : ХНАДУ, 2009. – С. 60–63.

15. Шмони́на Т. А. Сучасні навчальні технології в процесі природничо-наукової підготовки іноземних студентів як складова умов їх навчання / Т. А. Шмони́на // Науково-методичні проблеми мовної підготовки іноземних студентів : IV Міжнар. наук.-практ. конф., 27–28 квітня 2011 р. : матер. конф. – К. : КНАУ, 2011. – С. 56.

16. Шмони́на Т. А. Індивідуальна траєкторія навчання як умова підвищення якості навчання іноземних студентів підготовчих факультетів / Т. А. Шмони́на // Засоби і технології сучасного навчального середовища : матер. міжнар. VII (XVII) наук.-практ. конф., 20–21 травня 2011 р. : матер. міжнар. наук.-практ. конф. – Кіровоград : ТОВ «КОД», 2011. – С. 90–92.

17. Шмони́на Т. А. Теоретические основы создания учебных пособий по естественнонаучным дисциплинам для иностранцев подготовительных факультетов / Т. А. Шмони́на // Учебники естественнонаучного цикла в системе среднего и высшего образования : матер. междунар. науч.-практ. конф., 16–17 мая 2012 г. : матер. Междунар. науч.-практ. конф. – Могилев : МГУ имени А. А. Кулешова, 2012. – С. 344–346.

Опубліковані праці, що додатково відображають наукові результати

18. Шмони́на Т. А. Биология : [учеб. пособ. для студ.-иностран. подг. отд. мед.-биол. профиля обуч.] / Т. А. Шмони́на, Ю. А. Садовниченко. – Х. : ХНАДУ, 2004. – 248 с.

19. Шмони́на Т. А. Общая химия : [метод. рекомендации к занятиям по химии для иностр. учащихся] / [С. И. Евдощенко, Л. Д. Маракина, Т. А. Шмони́на и др.] – Х. : ХНАДУ, 2004. – 188 с.

20. Шмони́на Т. А. Информационные технологии в процессе обучения иностранных студентов / Т. А. Шмони́на // Психолого-педагогические и лингвометодические аспекты обучения в вузе : сб. науч. ст. – Х. : ХНАДУ, 2007. – С. 405–409.

21. Шмони́на Т. А. Болонский процесс и пути «гармонизации» высшего образования в Украине / Т. А. Шмони́на // Язык как фактор интеграции образовательных систем и культур : сб. науч. ст. Науч. рос.-укр. семинара. – Белгород: БелГУ, 2007. – Вып. II. – С. 271–274.

22. Шмони́на Т. А. Влияние социально-культурных характеристик иностранных студентов арабских стран на способности к обучению / Т. А. Шмони́на // Методология обучения и повышения эффективности академической, социально-культурной и психологической адаптации иностранных студентов в российском вузе: теоретические и прикладные аспекты : матер. Всерос. семинара., 21–23 октября 2008 г., Томск. Т 2 : матер. Всерос. семинара. – Томск : ТПУ, 2008. – С. 182–185.

23. Шмони́на Т. А. Роль наглядных пособий в процессе формирования и активизации познавательной деятельности при изучении биологии иностранными студентами / Т. А. Шмони́на, Ю. А. Садовниченко // Збірник наукових праць ХНАДУ : зб. наук. пр. ХНАДУ – Х. : ХНАДУ, 2008. – С. 339–340.

24. Шмони́на Т. А. Информационные технологии и коммуникативные методы обучения иностранцев естественным дисциплинам / Т. А. Шмони́на // Профессионально-направленное обучение русскому языку иностранных граждан : сб. науч. тр. – Москва : МАДУ, 2008. – Ч. 2. – С. 177–181.

АНОТАЦІЯ

Шмони́на Т.А. Педагогічні умови природничо-наукової підготовки іноземних студентів на підготовчих факультетах вищих навчальних закладів. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Тернопіль, 2012.

Дисертація присвячена теоретико-експериментальному дослідженню проблеми ефективної природничо-наукової підготовки іноземних студентів на підготовчих факультетах.

Визначено сутність природничо-наукової підготовки іноземних студентів, її особливості та складові компоненти. Доведено, що ефективність природничо-наукової підготовки іноземних студентів на підготовчих факультетах забезпечується реалізацією науково обґрунтованих педагогічних умов, а саме: розробка індивідуальних траєкторій навчання з урахуванням

національних особливостей, базової освіти і рівня мовної підготовки іноземних студентів; використання адаптованих навчально-методичних комплексів із міжпредметною координацією змісту природничих дисциплін. Уточнено критерії, показники і рівні сформованості природничо-наукової підготовки іноземних студентів. Результати експериментальної роботи свідчать, що впровадження означених педагогічних умов сприяє підвищенню рівня природничо-наукової підготовки іноземних студентів на підготовчих факультетах.

Ключові слова: природничо-наукова підготовка, іноземні студенти, підготовчі факультети, педагогічні умови.

АННОТАЦИЯ

Шмоліна Т.А. Педагогические условия естественнонаучной подготовки иностранных студентов на подготовительных факультетах высших учебных заведений. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Министерство образования и науки, молодежи и спорта Украины, Тернополь, 2012.

Диссертация является теоретико-экспериментальным исследованием проблемы эффективной естественнонаучной подготовки иностранных студентов на подготовительных факультетах.

Раскрыты сущность, значение и особенности естественнонаучной подготовки иностранных студентов подготовительных факультетов. Показано, что ее характерной особенностью является отсутствие системы подготовки квалифицированных кадров, владеющих методикой преподавания на неродном языке, недостатком адаптированного учебно-методического обеспечения по естественным дисциплинам; пренебрежением национально-культурными особенностями иностранных студентов; слабой межпредметной координацией; разницей в национальных системах образования разных стран и Украины; насыщенностью содержания естественнонаучной подготовки студентов из мусульманских стран религиозными представлениями, что негативно влияет на генетические связи между естественными дисциплинами.

Научно обоснованы педагогические условия эффективной естественнонаучной подготовки иностранных студентов на подготовительных факультетах высших учебных заведений Украины: создание индивидуальной траектории обучения с учетом национальных особенностей, базового образования и уровня языковой подготовки иностранных студентов; разработка учебно-методических комплексов с учетом межпредметной координации содержания естественных дисциплин.

Обозначены структурные компоненты индивидуальной траектории обучения иностранных студентов, а именно: психологический (учет возрастных особенностей, характера и темперамента

иностранных студентов, а также их способностей к обучению), педагогический (создание оптимальной образовательной среды) и национально-культурный (характеристики менталитета, совокупность специфических национальных черт и моделей поведения, религиозные взгляды).

Разработан и апробирован авторский учебно-методический комплекс к дисциплине «Биология», в основе создания которого лежат принципы теории обучения на неродном языке (взаимосвязь языкового, предметного и адаптационного компонентов цели обучения, профессиональная направленность обучения, учет уровня владения языком обучения, учет национально-культурных особенностей студентов, развитый лингвометодический аппарат); учет двуэтапности обучения (постепенная смена ведущей функции учебной дисциплины от формирования коммуникативной компетенции до формирования общенаучной компетенции); принципы фундаментальности (научность, актуальность, наглядность) и коммуникативности (учет коммуникативных потребностей, универсальность).

Уточнены критерии (стимулирующе-познавательный, содержательно-практический и аналитико-результативный), показатели (познавательный интерес к естественным дисциплинам, учебная мотивация; сформированность знаний, умений и навыков по естественным дисциплинам; рефлексивная деятельность; стремление к самообразованию и самосовершенствованию) и уровни (высокий, достаточный и низкий) естественнонаучной подготовки иностранных студентов.

Педагогические условия позволяют реализовать лично ориентированный подход к обучению иностранных студентов с учетом их национальных особенностей; привести уровень подготовки по естественным дисциплинам иностранных студентов к отечественным стандартам; подготовить учебно-методическое обеспечение учебного процесса по естественным дисциплинам на подготовительных факультетах для иностранных студентов с учетом современных интеграционных процессов в естественных науках; оптимизировать учебный процесс на подготовительных факультетах; создать комфортное образовательное пространство для иностранцев в Украине.

Результатами экспериментальной работы подтверждена эффективность теоретически обоснованных и реализованных педагогических условий, которые способствовали повышению уровня естественнонаучной подготовки иностранных студентов подготовительных факультетов в экспериментальной группе по сравнению с контрольной. Разница в показателях уровней естественнонаучной подготовки иностранных студентов экспериментальной и контрольной групп статистически значима.

Ключевые слова: естественнонаучная подготовка, иностранные студенты, подготовительные факультеты, педагогические условия.

Shmonina T.A. Pedagogical conditions of natural-scientific training of foreign students on the preparatory faculties of higher educational institutes. – With the right of manuscript.

Thesis for the scientific degree of the Candidate of Pedagogical Sciences by speciality 13.00.04 – Theory and Methods of professional education. – Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ministry of education and science, youth and sport of Ukraine, Ternopil, 2012.

The problem of efficient natural-scientific training of foreign students in the preparatory departments are theoretical and experimental studied.

The essence, features and components of the natural-scientific training of foreign students are determined. It is shown that the efficiency of natural-scientific training of foreign students in the preparatory departments provides with implementation of scientifically based pedagogical conditions, namely: the development of individual educational trajectories taking into account national characteristics, basic education and level of language knowledge of foreign students; the use of adapted teaching methodical package with interdisciplinary coordination. The criteria, indicators and levels of natural-scientific training of foreign students are specified. Results of experimental work proved that the introduction of the pedagogical conditions promote increase the natural-scientific training of foreign students in the preparatory departments.

Keywords: natural-scientific training, foreign students, preparatory faculty, pedagogical conditions.